

Ковпак О.С. Організація роботи зі студентами під час навчально-екзаменаційних сесій у системі заочної педагогічної освіти в Україні (50-70-ті рр. XX ст.). *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 11. Т.1. С. 39-43.

Ковпак Олена Сергіївна, викладач ВП «Старобільський гуманітарно-педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», аспірант ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

УДК 37.018.43.147:37.011.3-051(477)"195/197"

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ПІД ЧАС
НАВЧАЛЬНО-ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ СЕСІЙ У СИСТЕМІ ЗАОЧНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
(50-70-ті рр. XX ст.)**

ORGANIZATION OF THE STUDENTS' WORK DURING
EDUCATIONAL-EXAMINATION SESSIONS IN THE SYSTEM OF
CORRESPONDENT PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE
(50-70's of the XX century)

У статті здійснено аналіз та узагальнено досвід організації роботи зі студентами під час навчально-екзаменаційних сесій у системі заочної педагогічної освіти в Україні у 50-70-ті рр. XX ст. Автором дослідження визначено, що у вчителів-заочників педагогічних навчальних закладів було дві навчально-екзаменаційних сесії: зимова та літня; основними видами роботи під час сесій були лекції, практичні, лабораторні заняття, екзамени, заліки, науково-методичні конференції, організація яких потребувала спеціальної підготовки викладачів і знань методики їх проведення, зважаючи на специфіку заочного навчання; керівні органи системи освіти активно

займалися питаннями організації сесій для вчителів-заочників; зміст навчально-екзаменаційних сесій зазнавав змін у зв'язку з політехнізацією та педагогізацією всієї системи педагогічної освіти. На основі вивчених матеріалів показано, що у визначені хронологічні межі були й суттєві недоліки (недосконалість лекційних курсів, недостатній контроль, відсутність чіткого планування роботи з заочниками на сесіях, неврахування специфіки заочного навчання тощо), незважаючи на які протягом 50-70-х рр. ХХ ст. система організації навчально-екзаменаційних сесій студентів-заочників постійно удосконалювалась і розширювалась.

Ключові слова: навчально-екзаменаційна сесія, навчальний процес, заочна педагогічна освіта, педагогічні навчальні заклади, студенти-заочники.

В статье осуществлен анализ и обобщен опыт организации работы со студентами во время учебно-экзаменационных сессий в системе заочного педагогического образования в Украине в 50-70-е гг. ХХ в. Автором исследования определено, что у учителей-заочников педагогических учебных заведений было две учебно-экзаменационных сессии: зимняя и летняя; основными видами деятельности во время учебно-экзаменационных сессий были лекции, практические, лабораторные занятия, экзамены, зачеты, научно-методические конференции, организация которых требовала специальной подготовки преподавателей и знаний методики их проведения, учитывая специфику заочного обучения; руководящие органы системы образования активно занимались вопросами организации и обеспечения благоприятных условий проведения сессий для учителей-заочников; содержание учебно-экзаменационных сессий изменялось в связи с политехнизацией и педагогизацией всей системы педагогического образования. На основе изученных материалов показано, что в определенные хронологические рамки были и существенные недостатки (несовершенные лекционные курсы, недостаточный контроль, отсутствие четкого

планирования работы с заочниками на сессиях, не учитывалась специфика заочного обучения и т.д.), несмотря на которые в течение 50-70-х гг. XX в. система организации учебно-экзаменационных сессий студентов-заочников постоянно совершенствовалась и расширялась.

Ключевые слова: *учебно-экзаменационная сессия, учебный процесс, заочная педагогическое образование, педагогические учебные заведения, студенты-заочники.*

The article analyzes and summarizes the experience of organizing work with students during the educational-examination sessions in the system of correspondence pedagogical education in Ukraine in the 50's and 70's of the twentieth century. The author of the study determined that teachers-correspondents of pedagogical educational establishments had two teaching and examination sessions: winter and summer; the main types of work during the sessions were lectures, practical, laboratory classes, exams, credits, scientific and methodological conferences, the organization of which required special training of teachers and knowledge of the methodology of their conduct, taking into account the specifics of correspondence studies; the governing bodies of the education system were actively involved in the organization of sessions for postgraduate teachers; content of the teaching and examination sessions was subject to changes in connection with the polytechnization and pedagogy of the whole system of pedagogical education. On the basis of the studied materials, it was shown that there were significant shortcomings in certain chronological limits (lack of lecture courses, inadequate control, lack of clear planning of work with correspondents at sessions, failure to take into account the specifics of distance learning, etc.), despite which during the 50's and 70's of the twentieth century the system of organization of teaching and examination sessions of students-correspondents constantly improved and expanded.

Key words: *educational-examination session, educational process, correspondence pedagogical education, pedagogical educational establishments, students-correspondents.*

Постановка проблеми. Заочна форма навчання передбачає наявність самостійної роботи, яка, безперечно, займає більшу частину навчального процесу, та навчально-екзаменаційні сесії, що проводяться у визначені

терміни й важливість яких у жодному випадку не можна недооцінювати. Вони відіграють спрямовуючу і контролюючу функції в організації навчального процесу з заочниками педагогічних навчальних закладів. Від рівня їх організації великою мірою залежить якість самостійної роботи та, відповідно, професійної підготовки педагогів. Для нашого дослідження буде корисним вивчення питання організації роботи зі студентами-заочниками під час сесій в історичному контексті, ретроспективний аналіз якого дозволить виявити недоліки та переваги організації роботи зі студентами-заочниками під час навчально-екзаменаційних сесій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням окремих аспектів заочної форми навчання вчителів в Україні у різні історичні періоди займалися російські та українські науковці, серед яких Л. Давидова, Н. Александрова, І. Шамсутдинова, В. Нестеренко, А. Маркова, С. Путєєва та ін. Частково проблеми організації навчального процесу педагогів-заочників досліджували Т. Кобзарєва, Є. Захарова, Л. Михайленко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових роботах представлених вчених розглянуті окремі аспекти організації навчального процесу студентів заочної форми навчання, однак конкретно питання навчально-екзаменаційних сесій у 50-70-ті рр. ХХ ст. в Україні не розглядається.

Мета дослідження – вивчення та узагальнення досвіду організації роботи зі студентами під час навчально-екзаменаційних сесій у системі заочної педагогічної освіти в Україні у 50-70-ті рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Навчально-екзаменаційні сесії відігравали важливе значення у підготовці педагогічних кадрів системи заочної освіти. Мета сесій полягала у виявленні ступеня засвоєння знань та результатів навчання, проведенні навчальних занять і наданні настановних рекомендацій студентам на міжсесійний період. Протягом навчального року проводилося дві сесії: зимова та літня. Літня сесія, яка завершувала навчальний рік, відігравала особливо велику роль у системі заочного

навчання. Від якості її проведення великою мірою залежало успішне завершення навчального року й робота в подальшому. Міністерство освіти УРСР рекомендувало директорам педагогічних інститутів приділити якнайсерйознішу увагу її підготовці та проведенню, підвищити відповідальність кожного працівника за доручену йому роботу під час сесії [8, арк. 107].

Сесія складалася з таких видів роботи: лекційне викладання (оглядові, тематичні та настановні лекції), практичні та лабораторні заняття, консультації, екзамени та заліки, настанови до роботи в наступному навчальному році, конференції тощо [9, арк. 147].

Особливої уваги вимагала правильна побудова лекційного курсу під час сесій, від якості яких залежав успіх вивчення кожної конкретної дисципліни.

Як свідчать джерела, у визначений період викладачам під час розробки та проведення **лекцій** для заочників рекомендували:

- враховувати специфіку окремих дисциплін, їх місце і значення на відповідному факультеті;
- подавати лекційний курс за певною системою, висвітлюючи основні та найскладніші питання, які заочники не могли знайти в підручниках;
- не перенасичувати лекції фактами, а відбирати лише ті, аналіз яких потрібен для необхідних теоретичних узагальнень, розкривати основні закономірності явищ, які вивчалися;
- під час читання лекцій необхідно враховувати попередню підготовку заочників та їхній досвід.
- кафедрам педагогічних інститутів рекомендувалось доручати читання лекцій найбільш кваліфікованим педагогам.

Однак не всі інститути виконували вимоги, надані керівними органами системи освіти, в повному обсязі. На лекційні курси на заочному відділі відводилася значно менша кількість годин, ніж на стаціонарі. Враховуючи це,

деякі викладачі перетворювали курс на суму окремих лекцій з розрізнених тем, у результаті чого заочник не чітко уявляв собі систему курсу (а без цього важко працювати самостійно), що відображалося на якості навчання.

У зазначений вище період були й інші недоліки в організації навчального процесу заочників під час сесії. Так, у Дрогобицькому інституті робочі плани кафедри затверджували лише формально, не вивчаючи їх зміст і не враховуючи особливостей проведення лекцій та практичних занять на заочному відділі. Відсутність належного контролю за виконанням навчальних планів призводила до того, що були випадки, коли викладачі під час сесій скасовували частину практичних занять або замінювали їх лекціями, хоча проведення на сесії **практичних та лабораторних занять** було не менш важливим, оскільки основні лабораторні роботи заочник міг виконати лише в кабінетах і лабораторіях інституту. Практика показувала, що лабораторні і практичні роботи успішно проводились там, де до них своєчасно і ґрунтовно готувалися й викладачі кафедр, і слухачі. Особливо важливе значення лабораторні і практичні заняття відігравали під час політехнічної підготовки на заняттях з фізики, хімії математики, географії, біології тощо. Це давало можливість розкривати зв'язок теоретичного матеріалу з технічним, досліджувати наукові основи промислового й сільськогосподарського виробництва. Для практичних робіт заочників під час літньої сесії необхідно було широко використовувати навчально-допоміжні заклади інститутів або майстерні та визначати конкретні завдання заочникам у міжсесійний період, домагаючись повного їх виконання. Важливе значення в політехнічній підготовці заочників відігравало проведення під час літніх сесій екскурсій на підприємства й колгоспи, що в 1950-х рр. практикувалося в Сталінському та Черкаському педагогічних інститутах.

Безперечно, важливою частиною сесій були **екзамени**, при проведенні яких слід було враховувати те, що викладачі зустрічалися із заочниками набагато менше, ніж зі студентами стаціонару. Тому при опитуванні

заочника на екзамені необхідно було всебічно виявити його знання і ступінь опрацювання підручників та матеріалів із інших джерел. Траплялися випадки, коли заочники під час курсових екзаменів отримували позитивні оцінки, а на державних виявлялося, що вони недостатньо підготовлені, тому будь-який лібералізм у вимогах та оцінюванні знань студентів-заочників суворо засуджувався [11, с. 43-45].

Наявні джерела засвідчують, що викладачі могли приймати екзамени та заліки і в міжсесійний період із тих дисциплін, які були повністю прочитані на попередній сесії і які за навчальним планом повинні бути складені на наступній навчально-екзаменаційній сесії. Складання екзаменів і заліків із цих дисциплін дозволялося лише тим студентам, які не мали заборгованостей за попередній семестр і виконали визначені контрольні роботи. При цьому студенти заочники, які у міжсесійний період склали екзамени та заліки, від явки на сесію не звільнялися. Ліквідація академічної заборгованості за навчальний рік дозволялася до першого жовтня, і лише в окремих випадках – до першого листопада [1, арк. 123].

Однією з форм роботи із заочниками під час сесії в окреслений період були **науково-методичні конференції**, які проводились у Кримському, Черкаському, Сумському, Запорізькому інститутах. Учителі-заочники, готуючи доповіді під керівництвом викладачів, аналізували й узагальнювали власний педагогічний досвід, а також досвід шкіл, у яких вони працювали. Серед найцікавіших були такі дослідження: «Про засоби подолання другорічництва з математики в 5-7 класах», «Наближені обчислення в курсі математики середньої школи», «Задачі на матеріалі сільськогосподарського виробництва на уроках арифметики» тощо [12, с. 73].

Важливим завданням літньої сесії була підготовка заочників до самостійної роботи і визначення основних форм роботи з ними у наступний міжсесійний період [11, с. 45].

Усвідомлення важливості організації навчально-екзаменаційних сесій учителів-заочників та необхідність контролю за цим питанням свідчить

наявність рекомендацій Міністерства освіти УРСР директорам педагогічних інститутів та завідуючим відділами народної освіти щодо особливостей її проведення та усунення існуючих недоліків.

Для ефективного проведення сесії Міністерство освіти в 1950-1960-х рр. рекомендувало ряд заходів. Так, обласним відділам народної освіти забезпечити інститути приміщеннями, придатними і зручними для проведення в них занять з учителями-заочниками, надати допомогу інституту у створенні для заочників сприятливих побутових умов (забезпечення відповідним житлом, а також харчуванням у міських їдальнях та буфетами за місцем занять). Особливу увагу необхідно було приділити підготовці кабінетів і лабораторій із необхідним обладнанням для проведення практичних занять; бібліотека і читальні зали повинні були функціонувати за зручним для заочників графіком.

Рекомендувалось також виділяти для роботи на сесії найбільш кваліфікованих викладачів і правильно планувати їх роботу, не можна було допускати надмірного переобтяження викладачів роботою на сесії, не допускати до прийому курсових екзаменів випадкових осіб, які не є основними викладачами даної дисципліни.

Кафедри інституту повинні були чітко планувати навчальну роботу з усіх дисциплін (лекції, практичні, семінарські та лабораторні роботи, практики) і організувати належну підготовку викладачів до проведення занять зі студентами-заочниками. При викладанні необхідно було враховувати специфіку заочної системи навчання і не допускати застосування таких же методів викладання, як на стаціонарі.

Велика увага зверталась на складання викладачами робочих планів, розгляд і затвердження їх кафедрами, а також змісту лекційних занять, їх стенографування та обговорення.

На практичних, лабораторних і семінарських заняттях, які чітко планувалися, необхідно було забезпечити активну участь у них кожного заочника.

Існувала необхідність значного посилення контролю за якістю проведення занять під час сесії з боку директорів, їх заступників та завідуючих кафедр.

Розклад занять, екзаменів та заліків повинен був складатися на весь період сесії, а не по тижнях, і відповідати загальноприйнятим педагогічним вимогам та затверджуватися директором інституту не пізніше як за тиждень до початку сесії. Навантаження заочників у жодному випадку не повинно було виходити за норми, передбачені діючим навчальним планом факультету (не більше 6-8 годин аудиторних занять), крім того зверталась увага на правильне чергування різних видів занять. Уже в 60-х рр. говорилося про необхідність поширення практики складання заочниками поточних екзаменів у міжсесійний період, аби на сесії головна увага зосереджувалась на навчальних заняттях.

Екзамени та заліки треба було проводити чітко за розкладом (виняток становили студенти, які мали індивідуальні направлення від керівника заочного відділу), оцінки виставляти в екзаменаційну відомість.

Нагальним стало питання ліквідації лібералізму на екзаменах, що завдавав значної шкоди системі заочного навчання вчителів.

Після закінчення сесії Рада інституту повинна була ґрунтовно обговорювати результати сесії, оцінювати її якість та ефективність на окремих факультетах, аналізувати недоліки й окреслювати плани щодо усунення їх у майбутньому та робити статистичний і текстовий звіти про наслідки навчального року на заочних відділах. Крім того, підсумки навчання вчителів-заочників після літньої сесії повинні були обговорюватись завідуючими обласними відділами народної освіти на Раді облВНО. Міністерство наголошувало на потребі безпосереднього зв'язку працівників обласних відділів народної освіти з учителями-заочниками під час сесії, спостереження за їх навчанням, ознайомлення з успішністю на екзаменах. Треба було організовувати культурно-масову роботу серед заочників тощо [8 арк. 104-111; 9 арк. 147-153].

Кожен навчальний рік заочні відділи надавали текстовий звіт про виконану роботу, в якому окремими розділами поставали питання проведення зимової та літньої сесії. Серед основних питань, які висвітлювалися у звіті, були такі: підготовча робота інституту до сесії (підготовка навчально-матеріальної бази, підготовка навчальної частини); якісний та кількісний склад викладачів; ступінь виконання навчального плану сесії; характеристика якості проведених не сесії лекційних, практичних і лабораторних занять); організація і проведення практик під час сесій, політехнічна підготовка; організація і проведення екзаменів, заліків та державних екзаменів; явка заочників на сесію, аргументовані результати сесії по факультетах, характеристика рівня підготовки випускників тощо [7, арк. 117-118].

Науково-методичний кабінет із заочного навчання, аналізуючи стан заочної підготовки вчителів, зазначав, що у другій половині 50-х рр. ХХ ст. у справі заочного навчання вчителів було набуто значний організаційний і методичний досвід. Сесії заочників, як правило, проходили організовано; у їх проведенні брав участь досвідчений професорсько-викладацький склад ВНЗ. Підвищився науковий і методичний рівень лекцій, практичних і семінарських занять на сесіях; підвищено вимоги до знань заочників під час заліків і екзаменів. Покращилась якість роботи кафедр інститутів.

Так, кафедри Сталінського педінституту забезпечували заочників планами семінарських і практичних занять, попередньо обговорювали тексти лекцій, які будуть читатися на сесії.

У зв'язку з політехнізацією навчання (що є складним питанням в умовах заочного навчання) у ряді інститутів лабораторні роботи планувалися так, щоб заочники набували конкретних навичок, було введено в практику виготовлення наочних приладів, моделей, під час практикуму з фізики студенти вивчали машини і безпосередньо працювали за верстатами; проводилися екскурсії на підприємства, в радгоспи, колгоспи, дослідні сільськогосподарські станції, роботи проводились у майстернях і спеціальних

лабораторіях інститутів, у ботанічних садах та на ділянках при інститутах [13, с. 46-47].

На фізико-математичних і природничих факультетах з метою поліпшення політехнізації навчання під час сесій зміцнювалася навчально-матеріальна база, створювалися нові кабінети і лабораторії зі спеціальностей другого профілю: машинознавства, електротехніки, радіотехніки, технічної механіки тощо; кабінети, лабораторії та майстерні було поповнено найновішим обладнанням [6, арк. 16].

Незважаючи на ряд позитивних змін, процес політехнізації перебував на постійному контролі і потребував подальшого вдосконалення, про що свідчать рекомендації республіканського семінару завідуючих і методистів заочних відділів педучилищ (1963 р.), у яких наголошувалося на необхідності практикувати під час сесій організацію і проведення екскурсій на передові підприємства, в музеї, картинні галереї тощо [10, арк. 62].

У другій половині 60-х рр. ХХ ст. прослідковується тенденція до впровадження нових засобів у роботі з заочниками. Про це свідчить лист міністерства освіти УРСР, у якому підкреслювалася необхідність широкого використання в навчальному процесі кіно, радіо, телебачення та інших сучасних науково-технічних засобів, особливо в системі вечірнього та заочного навчання. Інститути треба було забезпечити фільмами, магнітофонними засобами, грамзаписами та іншими технічними засобами [2, арк. 145].

Як, зазначалося раніше, у другій половині 1970-х рр. відбувається загальна педагогізація навчального процесу, тому особлива увага стала приділятися психолого-педагогічним дисциплінам. Навчальним планами було передбачено нову схему вивчення психолого-педагогічних дисциплін студентами-заочниками: вікова фізіологія і шкільна гігієна – 1 семестр, загальна, вікова і педагогічна психологія – 2-3 семестр; історія педагогіки – 4 семестр; вступ до педагогіки – 5 семестр; педагогіка школи – 6 семестр. У цей період найкращих результатів із цих дисциплін досягли Запорізький,

Криворізький, Одеський, Слов'янський, Уманський, Луцький, Івано-Франківський та ряд інших педінститутів. Кафедри педагогіки і психології систематично тримали в полі зору питання заочної підготовки вчительських кадрів. Лекційні курси викладали висококваліфіковані викладачі, які зосереджували увагу студентів-заочників на найновіших досягненнях психолого-педагогічних наук, тісно пов'язували теоретичні питання з практикою роботи сучасної школи, з передовим досвідом учителів. Вони широко практикували проблемний виклад ряду тем, формували у студентів уміння розкривати теоретичні питання в тісному зв'язку з життям і практичною педагогічною діяльністю [3, с. 99-100].

Позитивним досвідом організації роботи із заочниками поділилася проректор Ворошиловградського педінституту Т. Кобзарєва. Вона відзначала, що необхідно створювати належні умови для навчання студентів під час сесії та в міжсесійний період. Створення таких умов вимагало від викладачів постійних пошуків раціональних форм і методів проведення лекцій, консультацій і практичних занять. Було організовано «закріплення» за викладачем певного курсу, де він читав лекції, проводив консультації, приймав екзамени. Це давало можливість ближче познайомитися з заочниками, спостерігати за їхніми успіхами у навчанні, бачити труднощі, з якими вони стикалися і надавати потрібну допомогу. Тому велике значення мало те, що для заочників викладали в основному провідні викладачі ВНЗ, які мали наукові ступені та звання, що підвищувало увагу студентів до дисципліни, заохочувало до відвідування занять.

Питання вдосконалення навчально-виховного процесу в системі заочної освіти перебувало на контролі не тільки інституту, а й обласних та районних відділів освіти, керівників шкіл і громадськості. Традиційними були спільні засідання рад інституту й обласних відділів освіти після кожної навчально-екзаменаційної сесії, на яких розглядалися виконання студентами-заочниками навчальних планів, намічалися заходи з надання допомоги і

створення сприятливих умов для тих студентів, які мали академічну заборгованість тощо [4, с. 86-87, 90].

У лекційних курсах з мови постійно зіставляли матеріали вузівських і шкільних підручників, а також встановлювали зв'язок між теоретичним курсом і практичними вміннями. Значне місце у практиці викладачів посідали проблемні лекції, у яких розкривалися причинно-наслідкові зв'язки та динаміка розвитку мовних явищ. При цьому наукова проблематика пов'язувалася з відповідними питаннями шкільного курсу [5, с. 88].

Високі результати проведення усіх видів навчальних занять та екзаменів на сесії були тільки тоді, коли проводився систематичний і дієвий контроль над ними з боку деканів та завідуючих кафедрами.

Висновки. На основі вивчення автентичних джерел ми дійшли ряду висновків. Перш за все, у заочників педагогічних навчальних закладів було дві навчально-екзаменаційних сесії: зимова та літня. Основними видами роботи під час навчально-екзаменаційних сесій були лекції, практичні та лабораторні заняття, екзамени та заліки, науково-методичні конференції, організація яких потребувала спеціальної підготовки викладачів і знань методики їх проведення, зважаючи на специфіку заочного навчання. Керівні органи системи освіти, у тому числі Міністерство освіти УРСР, обласні і районні відділи освіти та адміністрація педагогічних навчальних закладів, активно займалися питанням організації і забезпечення сприятливих умов проведення сесій для вчителів-заочників і злагоджено працювали в окресленому напрямі. Зміст навчально-екзаменаційних сесій зазнавав змін у зв'язку з політехнізацією та педагогізацією всієї системи педагогічної освіти.

Слід зазначити, що в організації навчально-екзаменаційних сесій у визначений період були й суттєві недоліки, серед яких недосконалість лекційних курсів, недостатній контроль, відсутність чіткого планування роботи з заочниками на сесіях, неврахування специфіки заочного навчання тощо. Незважаючи на це, протягом 50-70-х рр. ХХ ст. система організації

навчально-екзаменаційних сесій студентів-заочників постійно удосконалювалась і розширювалась.

Вивчення питань заочної педагогічної освіти в Україні в історичному контексті є важливим для сучасної педагогічної науки та перспективним для подальших досліджень, які можуть бути направлені на з'ясування прогностичних можливостей заочної педагогічної освіти в Україні з урахуванням досвіду минулого.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Директивні вказівки директорам педагогічних інститутів (1965 р.). *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 1855. Арк. 123.
2. Директивні вказівки ректорам педагогічних інститутів (1964 р.). *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 4160. Арк. 145.
3. Капелюшний І. В. Психолого-педагогічна підготовка студентів-заочників. *Радянська школа*. 1974. № 6. С. 99–103.
4. Кобзарєва Т. І. Деякі питання організації навчально-виховного процесу в системі заочної освіти. *Радянська школа*. 1973. № 5. С. 86–91.
5. Кобзарєва Т. І. Педагогічна спрямованість навчального процесу в системі заочного навчання. *Радянська школа*. 1974. № 9. С. 85–89.
6. Матеріали до довідки Міністерства освіти УРСР про стан виконання постанови ХХІ з'їзду КП України. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 2755. Арк. 15–20.
7. Примірний план текстового звіту про роботу заочного відділу педагогічного інституту за 1959-1960 навчальний рік. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 2756. Арк. 116–118.

8. Про підготовку та проведення літньої сесії студентів-заочників у 1960 р.. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 2756. Арк. 104–111.

9. Про проведення літніх навчально-екзаменаційних сесій учителів-заочників у 1957 р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 2082. Арк. 147–153.

10. Рекомендації республіканського семінару завідуючих і методистів заочних відділів педучилищ, проведеного в Києві 8–13 квітня 1963 р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп.15. Спр. 3760. Арк. 61–62.

11. Строй І. Ф. За докорінне поліпшення заочного навчання вчителів. *Радянська школа*. 1955. № 7. С. 41–47.

12. Строй І. Ф. Перспективи і завдання заочної педагогічної освіти. *Радянська школа*. 1961. № 2. С. 71–76.

13. Строй І. Ф., Ребельський І. С. Заочна педагогічна освіта в УРСР за роки радянської влади. *Радянська школа*. 1957. № 10. С. 38–47.